

І. А. Барбашова

докторка педагогічних наук, професорка
Бердянський державний педагогічний університет

ПРО ЗАСВОЄННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЦІННІСНИХ ЗАСАД НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Цілком визнаною є думка про те, що мотиваційну основу поведінки особистості закладають цінності. У той же час цінності є результатом виховання нового покоління, зокрема в освітніх закладах різних типів, що створює фундамент для розвитку держави, зміцнення інтелектуального потенціалу, досягнення політичної стабільності та суспільної злагоди. Отже, цінності мають велике значення як на рівні особистості, так і на рівні суспільства в цілому. Тому проблема формування в молоді цінностей набуває в умовах сучасних соціокультурних реалій особливої актуальності.

Мета дослідження полягає у висвітленні головних змістових акцентів в ознайомленні майбутніх вчителів школи першого ступеня з ціннісними засадами національної освіти.

Засвоєння студентами другого рівня вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету ціннісних засад національної освіти організовано в процесі вивчення ними відповідної теми з навчального курсу «Основи едукології» [1].

По-перше, доцільно довести до відома здобувачів загальний сенс поняття цінностей – те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість і значущість чогось; позитивне значення об'єктів навколишнього світу чи ідей для суспільства, соціальної групи, окремої особистості – та розкрити їхній історичний характер, адже вони зазнають змін під впливом різних соціокультурних норм людської життєдіяльності (у стародавній Греції основними цінностями визнавалися істина, добро і краса; християнство на передній план поставило євангельські цінності віри, надії та любові;

Французька революція наголосила на ціннісній тріаді рівності, свободи, братства; сьогодні є актуальними такі цінності, як мир, духовне багатство, солідарність, гідність, толерантність, гуманізм, демократія, громадянськість тощо). На цьому ґрунті студентам доводять *сутність освітніх цінностей* як складника загальних цінностей – це сукупність гуманістичних пріоритетів суспільства, головні орієнтири для розвитку освіти, система соціальних цінностей, які в умовах спеціально організованого освітнього процесу стають персональними цінностями кожного здобувача.

По-друге, необхідно обґрунтувати фактори, які актуалізують аксіологізацію вітчизняної системи освіти. До них належать такі:

Зміна світової освітньої парадигми з інструментально-технократичної на гуманітарно-особистісну. Становлення інформаційного суспільства викликає розробку нових педагогічних ідей, переосмислення ціннісно-світоглядних засад освітнього процесу. Це передбачає визначення головних ціннісних установок сучасної педагогічної практики, різноманіття ціннісних орієнтацій у навчанні та вихованні, напрямів аксіологізації викладання навчальних дисциплін, змісту ціннісних стимулів до освіти.

Створення суспільств мультикультурного типу внаслідок світової глобалізаційної тенденції з притаманними їй міграційними явищами. У таких суспільствах співіснують етноси, системи цінностей яких задають власний ціннісний горизонт і механізми освітньо-виховних впливів на особистість. Виникає потреба осмислити принципові можливості узгодження загальнолюдських і національних цінностей у системі освіти, налагодження інтеркультурного діалогу засобами освіти, формування та розвитку сучасної освіти на засадах полікультурності.

У зв'язку із входженням освіти в інтегровану світову культуру перед системою освіти України постає завдання переорієнтації на цінності демократії, свободи та відповідальності, поваги до особистості, солідарності, чесності, справедливості, толерантності тощо. Проте не втрачають важливості проблеми збереження продуктивних традицій вітчизняної освіти й школи, уникнення

нігілізму в сприйнятті національних світоглядних цінностей, націоналістичного провінціалізму, ксенофобії, нетолерантного ставлення до світоглядних цінностей інших культур.

Тенденцію аксіологізації теорії освіти підсилюють ціннісно-світоглядні трансформації, що відбулися в українському суспільстві за часи набуття незалежності. Руйнація системи цінностей радянських часів призвела до стану *дезорієнтованості суспільства*, коли його цінності та норми стають нестійкими й суперечливими, коли загострюється дисбаланс між культурними цінностями та нормами суспільства або зберігаються елементи радянської системи в педагогічному досвіді.

Формування екранної культури та її перетворення на самостійну культурну реальність, яка через комп'ютерні ігри, різні форми інтернет-комунікації, серіали, рекламу, токшоу, реаліті-шоу наполегливо транслює в індивідуальну й масову свідомість власні цінності та моделі поведінки. Оскільки ці установки не завжди відповідають чи навіть суперечать орієнтирам, заданим у системі освіти, зростає необхідність забезпечення конкурентоспроможності впливу освітньо-виховних практик на ціннісну свідомість особистості.

По-третє, потребують висвітлення три групи освітніх цінностей, визначені в посібнику Міністерства освіти і науки України «Ціннісні орієнтації сучасної української школи» – морально-етичні, соціально-правові, особистісно зорієнтовані [2].

Морально-етичні освітні цінності: гідність – усвідомлення своєї неповторності, необхідності цінувати себе, здійснювати самоаналіз; рівність – можливість здобути освіту незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак; справедливість – прагнення до пошуків правди та бажання створити справедливим своє оточення, місто, країну; неупередженість оцінювання досягнень і вчинків людей; толерантність і культурне різноманіття – усвідомлення неповторності

кожної людини, її безумовної унікальності, яка має бути прийнята іншими; створення можливостей для утвердження та розвитку надбань різних культур, підвищення мультикультурної освіченості учасників освітнього процесу; турбота – потреба людини розвивати в собі бажання допомогти іншому, піклуватись про нього, прагнення побудувати турботливе суспільство; чесність – намагання будувати відкриті стосунки з іншими, без лицемірства чи бажання приховати суттєве; академічна доброчесність – сукупність етичних принципів, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання, провадження наукової (творчої) діяльності; довіра – безумовна відкритість, щирість у ставленні однієї людини до іншої, надання людині права на помилки.

Соціально-правові освітні цінності: верховенство права – досягнення чесного та безкорисливого балансу інтересів усіх членів суспільства, без намагання обмежити права окремо взятої людини; нетерпимість до корупції та фаворитизму – неприйнятність надання й отримання незаконних переваг чи обмежень в обмін на неправомірну вигоду матеріального або нематеріального характеру (оцінка, відзнака, майно, переваги, пільги; телефонне право; непотизм – потурання друзям або родичам, фаворитизм тощо); патріотизм – вдячність і відданість своєму народові, почуття емпатії до людей і суспільства, у якому людина народилася, виросла й де попри можливі труднощі відбувається фізичний, інтелектуальний і духовний розвиток особистості; екологічно-етична цінність – бажання забезпечити рівновагу у взаєминах «людина-природа» через знання та навички природоохоронної діяльності; соціальна відповідальність – дотримання вимог соціальних норм, що є загальноприйнятими та сприяють ефективній взаємодії членів суспільства й забезпеченню його сталого розвитку.

Особистісно зорієнтовані освітні цінності: лідерство та самореалізація – усвідомлення необхідності постійного розвитку протягом усього життя, реалізації творчих здібностей, набуття навичок комунікації, роботи в команді, емоційного інтелекту; свобода – право на реалізацію своїх бажань, намірів,

ідей; воля людини як рушійний фактор її професійної та життєвої траєкторії; відповідальність за виявлення своєї свободи, за своє самовираження.

Формування цінностей являє собою процес їхньої інтеріоризації та розглядається на сучасному етапі як пріоритетне завдання педагогіки. Повний цикл засвоєння цінностей може включати такі етапи:

- пред'явлення цінності особистості;
- усвідомлення цінності особистістю;
- прийняття цінності особистістю – отримання емоційно позитивної реакції на цінність і фіксація такої реакції;
- реалізація цінності в діяльності та поведінці;
- корекція ціннісного ставлення;
- закріплення цінності в спрямованості особистості та переведення її в статус особистісної якості.

У підбитті підсумків варто звернути увагу магістрантів на те, що для набуття системою освіти нової якості ще не досить проголосити відданість відповідним цінностям. Необхідно, щоб на основі визнаних ціннісних пріоритетів був організований освітній процес в узгодженні його змісту, методів і форм в освітніх закладах різних типів.

Список використаних джерел

1. Барбашова І. Основи едукології : навч. посіб. Мелітополь : Видавничий дім Мелітопольської міської друкарні, 2022. 170 с. URL: <https://dspace.bdpi.org.ua/handle/123456789/487> (дата звернення: 23.10.2023).
2. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf> (дата звернення: 23.10.2023).